

D. N.

28/12 1948

Kyrkan mitt i byn

För vissa människor ter det sig naturligt att framlägga åsikter i den formen att de säger sig ta ställning för det ostridigt värdefulla mot det lika ostridigt betänkliga eller olustiga. Man skall inte vara snål eller slöaktig utan generös, man skall inte vara servil eller arrogant utan värdig — sådan är deras visdom. Det fina med denna den omedvetna självgodhetens teknik blir att all bevisning framstår som onödig. Den person måste ju ha rätt som tar avstånd från alla fula saker, som oavlatligt placerar kyrkan mitt i byn.

Ett gott exempel på denna metod är söndagens ledare i Expressen. Här sägs många sanna, alltför sanna saker. Man skall inte bevisa för mycket, man skall inte överdriva, man skall inte "försvara det oförsvarliga". "Entusiasmens oeheliga enfald ger ett farligt rus med otäck baksmälla" — även det låter säga sig, trots att författaren sannolikt liksom 1700-talsfilosoferna inte vill likställa all entusiasm med fanatism eller vettlöshet. I skydd av de sedelärande truismerna uppträder emellertid några satser som åtminstone vid första påseendet tycks innehålla mera bestämda meningar. Låt oss stanna vid dem.

Det är fel att sätta likhets-tecken mellan nazism och kommunism, säges i ledaren. Utta-landet är, bokstavligt tolkat, riktigt, och såvitt bekant har ingen människa förnekat skillnaden, t. ex. i ideologi eller målsättning. Så enkel kan väl dock författarens mening inte vara. Måhända åsyftar han det i Dagens Nyheter ofta framför-

da påståendet att ett kommunistiskt värde är ungefär lika ohyggligt som ett nazistiskt (ordet ungefär vill främst klargöra att nazismens behandling av judarna faller utom jämförelsen). Detta tycks emellertid Expressen inte heller förneka. "Vad de har gemensamt är den revolutionära brutaliteten", heter det. Bortsett från att ordet "revolutionär" tycks vara anbragt i förmildrande syfte är vi alltså eniga. Det är fråga om ett hårt slag i luften.

Vidare påstås att uppgifter om kommunismen av verkligt värde inte finns "i renegaternas hämndlitteratur, knappt heller i berättelser av den revolutionära brutalitetens offer". De enda pålitliga källorna är "regimens karaktäristiker av sig själv". Även på denna punkt är det svårt att finna någon mening i artikeln som på en gång är rimlig och bestämd. Ty inte kan väl avsikten vara att säga att skildringar av förhållandena i Ryssland måste diskrediteras så snart de kommer från motståndare till regimen, att en man som pinats i ett ryskt slavlager är ovärdig att vittna just därför att han pinats? Det är samma resonemang som anfördes till nazismens försvar: de tyska grymheterna skulle man inte tro på förrän Hitler rapporterade om dem. Så kan inte Expressen mena — men ur ordalydelsen kan intet annat utläsas.

Expressen tar avstånd från kommunismens "främmande och för oss kvävande livsformer". Den förklarar tillika att "till de tvivelsjuka hör just nu de bästa av Sveriges unga intellektuella"; särskilt nämnes Sivar Arnér och Karl Vennberg. För att vinna dessa "oumbärliga" personer är det nödvändigt att rensa ut allt "antiliberal" ur den antikommunistiska propagandan.

Mycket konstigt har här samlats i några få satser. De båda namngivna författarna betecknas som tvivelsjuka. Nu är det väl känt att hr Vennberg — som i motsats till hr Arnér gjort en rad politiska inlägg — driver en ursinnig antiamerikansk propaganda, men ej angriper Ryssland. Varför då uttrycket tvivelsjuk, skall det reserveras för halvkommunister? Att de båda "unga" (38 och 39 år) intellektuella som nämnts är hederliga och välmenande människor skall ej ett ögonblick betvivlas. Men anser sig ledarförfattaren verkligen ha fastslagit att de "bästa" är "tvivelsjuka", eller menar han inte snarare att de "tvivelsjuka" är de "bästa", att tvivlet i detta fall är ett bevis på kvalitet. (Båda de tänkbara meningarna är lika underliga.) Vidare sägs att den antikommunistiska propagandan måste renas från antiliberala element. Om detta är naturligtvis varje liberal ense. Men motiveringen för detta krav — att personer av Vennbergs typ måste vinnas — är svår att ta på allvar. Dessa personer är ju nu snarast orienterade åt kommunistiskt håll; de avskräcks alltså inte av antiliberala tankegångar, tvärtom. Tror Expressen verkligen att

hr Vennbergs ilska mot USA och sympati för Ryssland beror på att många berömmar USA för mycket och Ryssland för litet? Och om hr Vennberg är så tanklös, är han då också "oumbärlig"?

Det är farligt att tala för väl om USA, så lyder nästa budord i artikeln; kommunisterna bör inte få monopol på kritiken av Amerika. Men förstår man inte att de personer som i stort sett känner sympati och beundran för USA skriver efter bästa förstånd och samvete och att de finner det löjligt att en person — som med i övrigt djup bildning förenar relativ obekantskap med USA — uppträder för att lära dem vad de av taktiska skäl bör säga och inte säga?

Slutligen förklaras att all utrikespolitik är intressepolitik och ingenting annat; någon "generositet" får ej "indikatas" t. ex. i Marshallplanen. Denna naivitet, förklädd till realism, är det inte heller lätt att behandla alldeles seriöst. Tvivlar verkligen någon på att män som Roosevelt, Churchill och Marshall — och varför inte nämna också Hitler och Stalin — påverkas av allmänna idéer och personliga känslor och att idealister av exempelvis Gladstones och Wilsons typ drivs av generösa önskingar likaväl som av det s. k. statsintresset (om vars innebörd för övrigt de mest skiftande meningar kan finnas i varje särskilt fall)? Tror någon att Englands politik gentemot Sydafrika eller Indien saknar samband med den brittiska känslan för tolerans och självstyrelse? Att förneka att svenskarna av medkänsla vill hjälpa Finland eller att amerikanerna av medkänsla vill hjälpa Europa går inte med mindre alla motiv betecknas med ordet intresse — och då blir detta ord utan begränsande och fixerande betydelse.

Den ovan givna kritiken "märker ord", den utgår från en analys av skilda satser och uttryck. Tyvärr har kritiken inte kunnat få annan form. Ty den kritiserade artikeln utmärks just av att den genom ostridiga eller meningslösa satser söker skapa en viss atmosfär, den är ett praktexempel på tendentiös otydlighet. Författaren ställer sig på västerns sida mot östern. Men han gör det med så många reservationer, under så mycken klagan, i samband med så bestämda avståndstaganden från sina meningsfränder och så varma ord om sina motståndare att han även i själva huvudfrågan synes vilja "sätta kyrkan mitt i byn" och därmed vinna adels-titeln "tvivelsjuk".